

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Қазіргі уақытта Қаныш Сәтбаев Қазақстанның геология ғылымы тарихындағы басты тұлғалардың бірі болып қала береді. Оның ғылыми зерттеулері мен жаңалықтары елдің геологиясын одан әрі зерттеу үшін негіз болып қала береді. Алматыдағы Геологиялық институттың Сәтбаев қаласы мен Қаныш Сәтбаев қаласының атауы оның ғылым алдындағы сіңірген еңбегін құрметтеу және мойындау туралы куәландырады.

Қаныш Сәтбаевтың жетістіктері мен ғылыми мұрасы бүгінгі күні де өзекті, өйткені геологиялық зерттеулер экономиканы дамытуда, табиғи ресурстарды игеруде және қоршаған ортаны қорғауда маңызды рөл атқарады. Оның қосқан үлесі Қазақстанның геологиялық құрылымын түсінуге және геологиялық деректер негізінде елдің даму стратегиясын қалыптастыруға ықпал етеді.

Осылайша, Қаныш Сәтбаевтың маңыздылығы қазіргі уақытта ғылыми қоғамдастық үшін де, Қазақстанның Ұлттық геологиялық саласы үшін де жоғары болып қала береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Е. Г. Язиков. САТПАЕВ К.И.: ПУТЬ ОТ ВЫПУСКНИКА ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО ДО АКАДЕМИКА // ПРОБЛЕМЫ ГЕОЛОГИИ И ОСВОЕНИЯ НЕДР. – 2019. – С. 22-24. URL: https://earchive.tpu.ru/bitstream/11683/56086/1/conference_tpu-2019-C11_V1_p22-24.pdf

2. Г. М. Альжанова. Мемориальный музей Каныша Сатпаева как «место памяти» // Этнография, устная история и музееведение. URL: https://web.archive.org/web/20201215004509id_/http://oralhistory.altspu.ru/polevie/files/sbornik/14-117.pdf

3. Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті. URL: <https://satpaev.tou.edu.kz/>

4. Е. К. Рахимов. КАНЫШ ИМАНТАЕВИЧ САТПАЕВ И ГОРОД ТОМСК // История и археология. – 2005. – С. 243-248. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kanysh-imantaevich-satpaev-i-gorod-tomsk/viewer>

ӘОЖ 911.3

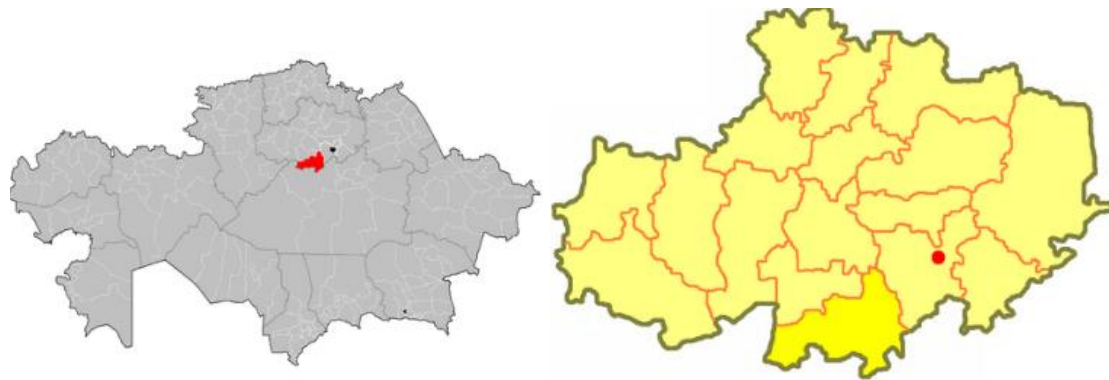
АҚМОЛА ОБЛЫСЫ ҚОРҒАЛЖЫН АУДАНЫНЫҢ ТАБИҒИ ШАРУАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН БАҒАЛАУ

Құттымұратова Аяулым Қанатбекқызы
ayaulymkanatbekovna@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Жаратылыстану ғылымдары факультетінің, география ғылымдарының кандидаты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жектекшісі- Аяпбекова А.Е.

Аймақтың экономикалық дамуы айтарлықтай дәрежеде табиғи шаруашылық әлеуетке байланысты. Әрбір аудан елдің экономикалық кеңістігі шеңберінде өзіндік мамандануға ие. Ол өзінің аумағында шаруашылық өнімімен өз қажеттіліктерін ғана емес, сондай-ақ елдің басқа аймақтарының сұраныстарын қанағаттандыратын өндірістердің нақты түрлерінің шоғырлануын білдіреді.

Зерттелініп отырған ауданмыз солтүстігінде Егіндікөл, Астрахан, шығысында Целиноград ауданымен, оңтүстігінде Қарағанды облысының Нұра ауданымен шектесетін 1928 жылы құрылған Қорғалжын ауданы (сурет 1). 18 елді мекен 8 ауылдық әкімшілік округке біріктірілген. Ірі елді мекендері Арықты, Сабынды, Жантеке, Қорғалжын.

Сурет 1 Қорǵалжын ауданы

Бұл аймақты зерттеу оның ресурстарын ауыл шаруашылығын, орман шаруашылығын және экономиканың басқа секторларын дамыту үшін түсіну және оңтайлы пайдалану үшін өте маңызды. Осы зерттеудің мақсаты Қорǵалжын ауданының географиялық ерекшеліктерін, климаттық жағдайларын, топырақ және өсімдік жамылғысын, сондай-ақ су ресурстарының болуын ескере отырып, оның табиғи-шаруашылық әлеуетін кешенді талдау болып табылады. Біз осы өңірдің әлеуетін айқындайтын негізгі факторларды анықтауға және оны экономиканың әртүрлі секторлары үшін пайдалану және жергілікті халықтың әл-ауқатын арттыру мүмкіндіктерін бағалауға ұмтыламыз.

Табиғи жағдай белгілі бір аймақтың табиғи-экономикалық әлеуетін қалай анықтайтынын және экономиканың әртүрлі салаларын дамытуға қандай мүмкіндік беретінін көрсетеді. Мысалы: Ақмола облысы, Қорǵалжын ауданының табиғи-шаруашылық әлеуетіндегі климаттық жағдайлар бидай, арпа және сұлы сияқты дәнді дақылдарды өсіруге, сондай-ақ мал өсіруге қолайлы мүмкіндіктер жасайды. Осы ауданда орналасқан «Абол Астық» кәсіпорны ауылшаруықта кеңінен қолданылатын дәнді және бұршақты дақылдарды өсірумен айналысады. Жылдық кірісті бағалау көрсеткіштері бойынша 2018 жылы 604,1 млн тенге, 2019 жылы 812,1 млн тенге, 2020 жылы 898,4 млн тенге, 2021 жылы 1,5 млрд тенге, 2022 жылы 1,3 млрд тенге құрады. Қорǵалжын өңірінде ауыл шаруашылығы бизнесінің танымал түрі — Етті мал шаруашылығы. Бұған тағы бір дәлел — Қарашалы ауылдық округіндегі ЖШС "ELNUR Group". Кәсіпорын басшысы Нұрбақыт Достанбаевтың айтуынша, бұл кәсіпорын үш жыл бұрын пайда болған, 1400 басқа арналған екі үй-жай салынған. Сонымен қатар, 2013 жылы "Сыбаға" бағдарламасы бойынша ангус және герефорд тұқымды ірі қара мал сатып алынды. ЖШС Астанада өз өнімдерін сату бойынша фирмалық дүкенді ұстайды. Бүгінде шаруашылықта өз есебінен заманауи сою цехы салынады.

Географиялық орналасуы: аудан Қазақстанның орталық бөлігінде орналасқан, бұл оның ауыл шаруашылығы өнімдерін тұтыну нарықтарына тасымалдау үшін қолжетімділігі мен ыңғайлылығын қамтамасыз етеді. Экономикалық әлеует: ауданның табиғи ресурстары Ауыл шаруашылығын, мал шаруашылығын және орман шаруашылығын дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Бұл экономикалық өсуге және жергілікті халықтың өмірін жақсартуға ықпал етуі мүмкін. Су ресурстары: Қорǵалжын ауданы жер үсті су ресурстарының жетіспеушілігімен сипатталады, бірақ жер асты суларына қол жеткізе алады. Суару жүйелерін пайдалану Ауыл шаруашылығын сумен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ақмола облысында қарастырылып өтілген ресурстарды негізге ала отырып, облыста маманданған келесі саланың мысалы ретінде сүт өндірісін айта аламыз. Соның ішінде "Родина" Агрофирмасы-көпсалалы ауыл шаруашылығы компаниясы өсімдік және мал шаруашылығы өнімдерін өндіру саласында оны кейіннен қайта өңдеумен айналысады. "Родина" совхозы түріндегі агрофирманың құрылған күні - 1961 жылғы 26 ақпан. Ауылшаруашылық фирмасының иесі Иван Сауэр. "Родина" Агрофирмасы қызметкерлерінің саны-1 мыңға жуық адам. Шаруашылықтың қуаты 3 ауылда орналасқан: Отан, Жасыл-Гай және Садовое. "Отан" Агрофирмасы қызметінің бағыттары: Өнімді өндіру, сақтау және сату:

астық және элиталық сүт және оны өңдеу; ет; жеміс-көкөніс өнімдері; тұқым; майлы дақылдар мен олардың тұқымдарын өсіру; ауыл шаруашылығы қызметтерін көрсету. Негізгі сорттары - "Астана-2", "Шортанды 2012", "Асыл сапа", "Омбы 36", "Айна". 2021 ж. "Родина" агрофирмасының жалпы егіс алаңы 50 мың га құрайды, оның бидай 40 мың га жерді алып жатыр. Учаскелер 3 түрлі ауданда орналасқан Ақмола облысы (Шортанды, Целиноград, Қорғалжын). 2021 жылы бидай жинау Қорғалжын ауданы - 11 ц / га, Целиноград ауданы - 13 ц / га, Шортанды ауданы-18 ц/га астам. 2021 жылы алғаш рет суармалы жерде жүгері дақылдары алынды. Бұл жобаны іске асыру 2020 жылы басталды, 700 га жаңбырлатқыш қондырғылармен жабдықталған Valley дөңгелек түрі шығарылды. 2022 жылы тағы 1,4 мың га қосылды. Осылайша, бүгінгі таңда суарудың жалпы ауданы 2,1 мың га құрайды және әзірге бұл максимум, ол су көзінің қуатымен шектеледі. Суармалы жерлердің жалпы аумағынан: 500 га шөп шабуға арналған жоңышқа алады, оның 2022 жылғы маусымда ол үш рет шабылды.

Бірақ Қорғалжын ауданының табиғи-шаруашылық әлеуеті тап болуы мүмкін проблемалар қазіргі уақытта орын алып отыр, оның ішіндегі ең маңыздысы су ресурстары: су ресурстарының жетіспеушілігі немесе оларды ұтымсыз пайдалану ауыл шаруашылығы мен мал шаруашылығын дамыту мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін. Топырақ құнарлылығы: батпақтану, топырақ эрозиясы және тыңайтқыштарды дұрыс пайдаланбау топырақ құнарлылығының төмендеуіне және ауыл шаруашылығы жағдайының нашарлауына әкелуі мүмкін. Климаттық жағдайлар: құрғақшылық, аяз немесе бұршақ сияқты төтенше ауа-райы, дақылдардың өнімділігі мен сапасына теріс әсер етуі мүмкін. Инфрақұрылым: көлік және энергетикалық инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы өткізу нарықтарына қол жеткізуді қиындатып, ауыл шаруашылығы өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін төмендетуі мүмкін. Экологиялық мәселелер: қоршаған ортаның ластануы және биоәртүрліліктің төмендеуі табиғи экожүйелер мен жергілікті халықтың денсаулығына қауіп төндіруі мүмкін. Бұл мәселелерді шешу суды басқаруды жақсартуды, топырақты сақтау әдістерін енгізуді, климаттық өзгерістерге бейімделуді қамтитын кешенді тәсілді қажет етуі мүмкін, инфрақұрылымды жаңғырту және экологиялық таза технологияларды енгізу.

Ендігі кезекте осы мәселені шешуге көмек беретін технология түрлеріне келетін болсақ, суару технологиясын қолға алған жөн. Жақсартылған суару және дренаж жүйелері суды тиімді пайдалануға және құрғақшылықтың алдын алуға көмектеседі. Тыңайтқыштар мен пестицидтерді қолдану: өсімдіктерді ұрықтандыру мен қорғаудың заманауи әдістерін қолдану дақылдардың өнімділігі мен сапасын арттыруы мүмкін. Топырақты өңдеу технологиялары: нөлдік өңдеу және мульчирование сияқты консервативті егіншілік және өңдеу әдістері топырақтың құнарлылығын сақтауға және эрозияның алдын алуға көмектеседі. Климатты бақылау жүйелері: метеорологиялық мониторингтің заманауи технологияларын пайдалану ауыл шаруашылық операцияларын тиімді жоспарлауға және климаттық өзгерістерге бейімделуге мүмкіндік береді. Суды басқару технологиялары: су тасқынынан қорғау жүйелері, дренаж жүйелері және су қоймалары су ресурстарын басқаруға және су тасқыны мен құрғақшылықтың алдын алуға көмектеседі. Автоматтандыру және мониторинг жүйелері: ауыл шаруашылығында заманауи автоматтандыру және мониторинг жүйелерін енгізу өндіріс тиімділігін арттыруға және процестерді бақылауды жақсартуға мүмкіндік береді. Осы және басқа технологиялар ресурстарды пайдалануды оңтайландыруға, өнімділікті арттыруға және Қорғалжын ауданының ауыл шаруашылығының тұрақтылығын жақсартуға көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. И.В. Дерюгина СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО МИРА: ПРОШЛОЕ И БУДУЩЕЕ
2. https://www.researchgate.net/publication/366158558_Tengiz-Korgalzynskaa_Sistema_Ozer_Informacionnyj_list_Ramsarskih_vodno-bolotnyh_ugodij
3. <https://eldala.kz/dannye/kompanii/569-agrofirma-rodina>
4. <https://www.kazmab.kz/index.php/biosfernnye-rezervaty1/natsionalnaya-set/korgalzhyn/opisanie>